

Les normes de publicació d'articles en revistes biomèdiques

Esteve Fernández i Ana M García

El Comitè Internacional de Directores de Revistes Mèdiques

El 1978 un petit grup de directors (*editors*, en terminologia anglosaxona) de revistes biomèdiques es van reunir informalment a Vancouver (Colúmbia Britànica, Canadà) per discutir i establir les pautes relatives al format dels manuscrits enviats a les seves revistes. Els primers fruits de la reunió van transcendir més enllà de les seves revistes, configurant-se l'anomenat «Grup de Vancouver». Els seus requisits d'uniformitat dels manuscrits enviats a revistes mèdiques, inclosos els formats per a les referències bibliogràfiques desenvolupats per la Biblioteca Nacional de Medicina dels Estats Units, es van publicar per primera vegada el 1979 (1). El Grup de Vancouver va créixer i va evolucionar fins a convertir-se en el Comitè Internacional de Directores de Revistes Mèdiques (*International Committee of Medical Journal Editors*, ICMJE, www.icmje.org), que es reuneix anualment i que, a poc a poc, ha anat ampliant els temes estudiats. En l'actualitat una altra associació, la *World Association of Medical Editors* (WAME, www.wame.org) està prenent el relleu en la reflexió i discussió sobre els temes d'actualitat i interès en el món de les publicacions biomèdiques. A diferència de la WAME, l'ICMJE no és una organització oberta sinó un grup petit i selecte format pels directors d'onze revistes.

Vint-i-cinc anys després de la primera reunió, l'ICMJE va sentir novament la necessitat de revisar els seus requisits i va presentar el novembre de 2003 la sisena versió d'aquest document (www.icmje.org; [\[mes2003\]\(http://www.doyma.es/requisitosunifor\); consultats el 23 de maig de 2006\). En aquesta versió s'amplien substancialment els continguts del text i es modifiquen notablement alguns dels aspectes clau recollits a les versions anteriors \(2\). L'ICMJE revisa periòdicament aquest document, l'última actualització del qual és de febrer de 2006.](http://www.doyma.es/requisitosunifor</p></div><div data-bbox=)

Segons la llista oficial (www.icmje.org/jrnlist.html; consultada el 23 de maig de 2006) ja són una mica més de 600 les revistes de ciències de la salut adherides als requisits d'uniformitat de l'ICMJE, tot i que el comitè mateix adverteix que aquest llistat pot ésser incomplet. La majoria d'aquestes revistes advertirà els lectors que segueix els requisits de l'ICMJE, de vegades, una mica modificats. Encara que en la versió de 1997 (3) l'ICMJE establia clarament que els autors que remetessin manuscrits a les revistes que participen en l'ICMJE (i, per extensió, s'entén que també a les adherides a les seves recomanacions) podien preparar els treballs seguint aquests requisits d'uniformitat i ignorant, si escau, els requisits propis de la revista, la veritat és que aquesta apreciació desapareix de la versió de 2003, en la qual sembla que es respecten més les alternatives de cada revista («... cada revista té requisits editorials propis i adequats als seus objectius. Per tant, els autors han de conèixer i respectar les instruccions per a autors específiques de la revista triada per enviar el seu manuscrit»).

Per esbrinar les instruccions específiques de cada revista, l'ICMJE recomana recórrer a la recopilació d'instruccions per a autors de revistes de ciències de la salut recollida per la Mulford

Library (<http://mulford.meduohio.edu/instr/>; consultada el 11 de febrer de 2008) que ens duu directament a les normes de publicació d'unes 3500 revistes.

Encara que les normes de l'ICMJE són famoses per incloure i sistematitzar el format de les referències bibliogràfiques, van molt més allà i en l'última edició inclouen mencions específiques i altament elaborades sobre aspectes ètics en la recerca i la comunicació corresponents, incloent-hi aspectes d'autoria, revisió d'experts (*peer review*), conflictes d'interessos i confidencialitat, sobre el procés editorial i de publicació (vegeu el capítol 10) i sobre la preparació i l'enviament dels manuscrits.

En aquest capítol revisarem les normes generals per a la preparació de manuscrits, així com les normes específiques que diferents grups de treball han consensuat per a algunes tipologies concretes de dissenys de recerca. Finalment, farem unes breus pinzellades sobre altres normes de publicació que, encara que seguides majoritàriament per revistes de ciències socials i naturals, també estan presents en algunes revistes biomèdiques més pròximes a aquestes àrees.

Normes generals per a la preparació i l'enviament de manuscrits (Vancouver)

Els directors, editors associats i revisors externs de les revistes dediquen molt de temps a la lectura de manuscrits, i per això valoren molt els treballs fàcils de llegir i d'editar. La informació inclosa a les instruccions per a autors de les revistes està pensada per assolir aquests objectius respectant les necessitats editorials pròpies de cada publicació –no es tracta, com molts autors sospiten la primera vegada que s'enfronten amb les normes de publicació, d'un mer caprici del director de la revista. Les recomanacions que presentem estableixen el marc general i els principis bàsics que cal seguir en la preparació d'un manuscrit per enviar a qualsevol revista (però recordem que cada revista disposa de les seves normes, que poden presentar variacions petites o no tan petites respecte de les del Grup de Vancouver, tot i estar-hi adherides).

Les normes de Vancouver estan pensades especialment per a la preparació d'articles originals, encara que en alguns aspectes es poden aplicar perfectament a qualsevol tipus de text científic. No existeix una definició formal d'article original, malgrat que la majoria de publicacions biomèdiques el defineixen com un informe científic escrit sobre els resultats d'una recerca original, d'observació o experimental (4). En alguns casos s'esmenta també la necessitat que en l'article original es refereixin clarament els objectius o hipòtesis del treball, el disseny i els mètodes, els principals resultats obtinguts i la seva discussió crítica juntament amb les conclusions més rellevants de la recerca.

Pàgina del títol (primera pàgina o portada)

El títol ha de descriure adequadament el contingut del treball. Cal redactar-lo evitant expressions imprecises o equívokes, i de la manera més breu, clara i informativa possible. S'ha d'evitar en el títol l'ús d'acrònims, codis i símbols que no siguin d'ús comú. A continuació del títol del treball s'inclourà el nom complet i el cognom dels autors, així com la seva afiliació (departament, institució). En aquesta primera pàgina s'indicarà l'autor responsable de la correspondència i la seva adreça. Algunes revistes sol·liciten un recompte de paraules, indicant per separat el nombre de paraules del resum i el nombre de paraules del text principal del manuscrit (sense incloure-hi el resum, els agraïments, la bibliografia, les taules i les figures) i també el nombre de taules i figures.

Pàgina per a la declaració de conflictes d'interessos

Per tal d'evitar que la informació sobre potencials conflictes d'interessos dels autors passi desapercebuda o no aparegui en el lloc adient, cal que aquesta informació formi part del manuscrit. Per tant, s'ha d'incloure també en una o més pàgines separades, immediatament després de la pàgina del títol. Algunes revistes

poden no estar d'acord a sol·licitar aquesta informació als autors i d'altres prefereixen no remetre la informació sobre conflicte d'interessos als revisors externs.

Resum i paraules clau

El resum haurà d'aparèixer després de la pàgina del títol i serà de tipus estructurat en el cas d'originals, originals breus i revisions (amb els encapçalaments d'objectius, mètodes, resultats i conclusions). Després del resum s'inclouran les paraules clau, de tres a deu en total, amb l'objectiu de complementar la informació continguda en el títol i d'ajudar a identificar el treball a les bases de dades bibliogràfiques. Per a les paraules clau s'han d'emprar termes equivalents als obtinguts a la llista del *Medical Subjects Headings* (MeSH) en anglès (disponibles a www.nlm.nih.gov/mesh/meshhome.html; consultada el 24 de maig de 2006). Existeix un llistat amb l'equivalència entre els termes en castellà (i en portuguès) i els termes en anglès del MeSH corresponents a la pàgina *Descritores en Ciencias de la Salud* (DeCS, disponible a decs.bvs.br/E/homepage.htm; consultada el 24 de maig de 2006).

Introducció

Ha de resumir el marc o els fonaments de l'estudi, sense necessitat de revisar exhaustivament el tema, i ha de concloure amb una exposició clara dels objectius del treball. S'hi han d'incloure només aquelles referències estrictament necessàries segons els criteris d'actualitat i rellevància en relació amb els objectius de l'estudi.

Mètodes

En aquesta secció cal especificar el lloc, el temps i la població de l'estudi, així com el procés per a la selecció dels subjectes o fenòmens estudiats, incloent-hi la informació necessària sobre el disseny, els procediments, els instruments de mesura i els mètodes estadístics emprats.

Resultats

Els resultats s'han de presentar de manera concisa i clara, amb el nombre mínim necessari de taules i figures. Es presentaran de manera que no hi hagi duplicació ni repetició innecessària d'informació al text i a les figures i taules, seguint una seqüència lògica al text, les taules i les figures.

Discussió

En aquesta secció cal destacar els aspectes nous i rellevants del treball i les conclusions que se'n deriven. S'ha d'evitar repetir amb detall informació o dades ja presentades a les seccions d'introducció o de resultats. Cal comentar els resultats obtinguts en relació amb els d'altres estudis previs rellevants, i interpretar les diferències i similituds observades entre les diferents dades disponibles. Cal assenyalar les limitacions de l'estudi i discutir-ne les implicacions potencials a la interpretació dels resultats. La secció de discussió ha de finalitzar amb un paràgraf a tall de conclusió del treball. Les conclusions s'han de relacionar amb els objectius de l'estudi, i cal evitar les afirmacions que no queden prou recolzades per les dades disponibles.

Referències bibliogràfiques

Sempre que sigui possible s'han d'incloure les referències dels treballs originals. Encara que les citacions bibliogràfiques de treballs de revisió poden servir perquè el lector accedeixi de manera eficient a una àrea específica de la literatura mèdica, els articles de revisió no sempre reflecteixen fidelment els continguts dels treballs originals. La inclusió en la bibliografia d'un nombre excessiu de treballs originals consumeix massa espai a la pàgina impresa. Sovint una selecció dels treballs clau serà més útil que un llistat extens de citacions. Cal evitar l'ús de resums com a referències bibliogràfiques. Les citacions de manuscrits acceptats però encara no publicats s'han d'identificar com a «en premsa» o «de pro-

pera aparició». Els autors han d'aconseguir els permisos corresponents per citar aquest tipus de treballs, així com la confirmació que se n'ha acceptat la publicació. La informació procedent de manuscrits enviats per a la publicació però encara no acceptats s'ha de citar al text com a «observacions no publicades», i també cal disposar del permís escrit corresponent de la font. Cal evitar les referències a «comunicacions personals», tret que aportin informació essencial i no disponible en fonts públiques. En aquest cas cal citar entre parèntesis en el text el nom de la persona que proporciona la informació i la data de la comunicació. Els autors han d'obtenir, a més, l'autorització corresponent per escrit i la confirmació de l'exactitud de la informació. No totes les revistes comproven l'exactitud de les citacions bibliogràfiques, que de vegades contenen errors a la versió publicada de l'article. Per tant, per minimitzar aquests errors els autors han de verificar les referències bibliogràfiques amb els documents originals.

Per a l'estil i el format de les referències, el Grup de Vancouver ha adoptat l'estil de la Biblioteca Nacional de Medicina dels Estats Units i hi remet a les seves normes (www.nlm.nih.gov/vbsduniform_requirements.html; consultat el 24 de maig de 2006) (vegeu pàg.69). Una traducció a l'espanyol d'aquestes normes es troba disponible a <http://www.metodo.uab.es/enlaces/2006RequisitosdeUniformidad.pdf>; consultat el 24 de maig de 2006).¹

Publicació d'estudis amb dissenys específics

Atès que els articles de recerca ometen sovint informació important, s'han desenvolupat en els últims anys recomanacions amb l'objectiu d'obtenir dels autors una exposició transparent de la recerca. Bàsicament amb això es pretén que tant els lectors com els revisors entenguin el disseny, la realització, l'anàlisi i la interpretació dels estudis. A continuació es descriuen sucintament les declaracions principals, i remetrem el

lector interessat als documents originals i a les revisions sobre aquestes declaracions publicades recentment en un suplement de la revista *Medicina Clínica* (5).

Publicació d'assaigs clínics controlats aleatoritzats: declaració CONSORT

La declaració CONSORT (*Consolidated Standards for Reporting of Trials*, Normes consolidades per a la publicació d'assaigs clínics) es va publicar tot just fa deu anys (6) i revisar el 2001 (7), i té com a finalitat ajudar a millorar la qualitat dels informes dels assaigs clínics aleatoritzats i controlats de grups paral·lels. Aquest tipus d'assaigs són el patró de referència en què es basen els professionals de la salut per prendre decisions sobre l'eficàcia d'intervencions clíniques, especialment amb finalitats terapèutiques. La guia CONSORT consta de vint-i-dos punts i un diagrama de flux. Aquests punts es refereixen a les parts bàsiques del manuscrit: contingut del títol, resum, introducció, mètodes, resultats i discussió. L'elecció es va basar en l'evidència empírica que indica que l'absència d'aquesta informació s'associa amb resultats esbiaixats dels efectes estudiats (del tractament o de la intervenció), o perquè aquesta informació és fonamental per comprendre l'estudi i valorar-ne la validesa. El diagrama de flux que recomana inclou el nombre de participants durant la selecció, l'assignació al tractament, el seguiment i l'anàlisi. Així es pot valorar la qualitat del desenvolupament de l'estudi i la seva validesa. Les publicacions prèvies del CONSORT i altres recursos útils, com ara exemples del que es consideren comunicacions correctes, es poden obtenir a la pàgina web de CONSORT (www.consort-statement.org; consultada el 24 de maig de 2006). S'ha publicat una traducció a l'espanyol de la guia CONSORT revisada, que inclou el diagrama de flux i la llista de vint-i-dos punts, acompanyada d'un breu comentari sobre cada punt (8).

¹ La traducció d'aquest document al català es troba disponible a www.esteve.org.

Publicació de revisions sistemàtiques i metaanàlisis: declaració QUOROM

En els últims anys ha augmentat considerablement el nombre de revisions sistemàtiques i metaanàlisis publicades. Amb la finalitat de facilitar-ne la interpretació i la utilització, es va celebrar la Conferència sobre Qualitat d'Elaboració dels Informes de les Metaanàlisis d'assaigs clínics controlats, el fruit de la qual va ésser la declaració QUOROM (*Quality of Reporting of Meta-analyses*) publicada el 1999 (9). Com la guia CONSORT, consisteix també en una llista de comprovació i un diagrama de flux. La llista de comprovació consta de divuit punts que els autors han de tenir en compte per transmetre la informació essencial als lectors sobre els mètodes i els resultats de les metaanàlisis. La declaració original es pot consultar a www.consort-statement.org/QUOROM.pdf (consultat el 24 de maig de 2006). La traducció a l'espanyol, juntament amb els comentaris dels punts i el diagrama de flux s'han revisat recentment (10).

Publicació d'estudis epidemiològics: declaració STROBE

Si bé hi ha nombrosos textos sobre la qualitat dels estudis epidemiològics, ha estat molt més petit l'esforç dedicat a valorar-ne la qualitat de la publicació. Arran de l'impuls de la iniciativa CONSORT i QUOROM, la preocupació per millorar la comunicació dels estudis epidemiològics va dur a un grup de treball a elaborar la declaració STROBE (*Strengthening the Reporting of Observational Studies in Epidemiology*). La llista de comprovació STROBE conté, per als tres dissenys epidemiològics principals (estudis de cohorts, estudis de casos i controls i estudis transversals), vint-i-dos punts organitzats segons l'estructura: títol i resum, introducció, mètodes, resultats i discussió. Es tracta d'una llista de comprovació per millorar la qualitat de la publicació dels informes dels estudis epidemiològics (generalment articles originals) i, per tant, valorar-ne la qualitat o fer-ne una lectura crítica.

La declaració original es pot consultar a www.strobe-statement.org (consultada el 24 de maig de 2006). La traducció a l'espanyol d'una versió preliminar junt amb unes reflexions sobre l'abast de l'epidemiologia es van publicar al suplement de *Medicina Clínica* ja esmentat (11). Més recentment, els autors del Grup STROBE han publicat un article en anglès en diverses revistes de recerca biomèdica que ha estat traduït i publicat en espanyol a la revista *Gaceta Sanitaria* [Gac Sanit. 2008;22. En premsa].

Publicació d'estudis sobre exactitud diagnòstica: declaracions STARD i REMARK

La iniciativa STARD (*Standards for Reporting of Diagnostic Accuracy*) de normes per a la publicació d'informes sobre precisió diagnòstica es va publicar el 2003 (12), amb una llista de comprovació de vint-i-cinc punts i un diagrama de flux. En aquest camp de recerca sobre precisió diagnòstica, la publicació d'estudis sobre marcadors oncològics és particularment abundant. És per això que recentment es va publicar una guia específica per a aquest tipus de treballs anomenada REMARK (*Reporting Recommendations for Tumour Marker Prognostic Studies*), en què s'estableixen les normes per a la publicació d'estudis sobre la capacitat predictiva dels marcadors tumorals (13).

La guia STARD consta de vint-i-cinc punts i un diagrama de flux que comuniquen de manera transparent informació clau respecte del disseny de l'estudi i el flux dels participants (www.consort-statement.org/Initiatives/newstard.htm; consultat el 24 de maig de 2006). La llista de directrius REMARK inclou vint punts específics agrupats sota epígrafs (introducció, materials i mètodes, resultats i discussió) que reflecteixen les seccions dels articles científics publicats. Les vint directrius REMARK es poden consultar a www.cancerdiagnosis.nci.nih.gov/assessment/progress/clinical.html (consultat el 24 de maig de 2006). El monogràfic de *Medicina Clínica* sobre llistes de comprovació inclou un article d'Altman i Bossuyt (14) en què es comenta amb detall el procés de gestació

d'aquestes guies juntament amb la presentació dels punts que s'hi inclouen.

Publicació d'estudis qualitatius

Cada vegada són més els treballs empírics que empren de manera exclusiva o primordial metodologies qualitatives que es publiquen en revistes biomèdiques, pel que algunes revistes inclouen requisits específics per a la preparació d'aquest tipus de treballs amb les seves normes (15, 16). En general, per escriure un article original amb metodologia qualitativa cal tenir en compte les mateixes consideracions que per a qualsevol tipus de treball original. No obstant això, pot succeir que l'estructura dels treballs no s'adapti adequadament al format tradicional dels originals (introducció, mètodes, resultats i discussió). En especial, s'ha assenyalat que sovint és difícil separar els resultats de la discussió, pel que es poden presentar conjuntament. Una estructura més adequada per organitzar el text principal en un original qualitatiu pot ésser la següent: introducció, mètodes, resultats i discussió, i conclusions. En qualsevol cas, a l'apartat d'introducció s'haurà de justificar la pertinència i l'aportació de l'estudi, i se situarà convenientment el marc teòric i interpretatiu de l'estudi. Si cal es justificarà la metodologia emprada i se citaran les referències principals. S'haurien de presentar també els objectius del treball, formulats de la manera més específica possible. A l'apartat de mètodes es descriurà breument la metodologia de l'estudi, citant-hi les referències necessàries. A l'apartat de resultats (o resultats i discussió) es presentaran els resultats principals del treball, incloent-hi la descripció dels participants. És recomanable que els fragments de text literal (com ara transcripcions de respostes obertes) s'agrupin en taules sempre que sigui possible per reduir l'extensió del manuscrit i no alterar-ne la unitat narrativa. A l'apartat de discussió (o resultats i discussió) s'han de discutir les limitacions i fortaleces de l'estudi, comentant-ne els resultats en relació amb els estudis previs sobre el mateix tema. Al final de la discussió, o a l'apartat de conclusions, es presentaran les conclusions principals de l'estudi en relació amb les hipòtesis establertes i el marc d'anàlisi.

Publicació en revistes de ciències socials i naturals

L'estil APA

La Societat Americana de Psicologia (*American Psychological Association*, APA) ha establert un estil homogeni per a l'edició de tots els llibres i revistes que publica, incloent-hi les normes per a referències en el text i la bibliografia. Aquest estil, l'han adoptat moltes altres revistes, principalment en el camp de les ciències socials. A www.apastyle.org/index.html (consultat el 24 de maig de 2006) es pot trobar informació útil sobre aquest tema. La descripció detallada de l'estil APA es troba a *Publication Manual of the American Psychological Association* (17). Aquest manual no és d'accés lliure. Es pot consultar informació i exemples abundants en castellà sobre el manual d'estil de l'APA a www.unisimonbolivar.edu.co/iformativa/documentos/normas_aparce.pdf (consultat el 11 de febrer de 2008).

La finalitat principal del manual APA és ajudar els autors a preparar manuscrits per publicar-los en revistes científiques, encara que també inclou indicacions sobre presentacions orals, treballs per presentar durant la llicenciatura o la tesi doctoral. En els dos primers capítols del manual es descriuen el contingut i l'organització d'un manuscrit i com estructurar les idees per expressar-les adequadament. El manual inclou a la secció d'organització del manuscrit informació (similar a la dels requisits del Grup de Vancouver) sobre l'autoria d'un treball, quin contingut ha de tenir la pàgina del títol, com s'han de sintetitzar les idees al resum, què s'ha de presentar a la introducció, què s'ha d'explicar a l'apartat de mètode, concretant les diferents subdivisions de participants, material i procediment, què s'ha de detallar als resultats i, finalment, com interpretar i avaluar les implicacions de les troballes a la discussió (18).

El manual APA conté també indicacions d'estil i sobre l'expressió de les idees, i inclou un breu repàs de l'ús òptim de verbs, pronoms, conjuncions, etc. En els capítols 3 i 4 es descriu l'estil APA pròpiament dit, és a dir, els aspectes més mecànics, com ara la puntuació, l'ús de les

majúscules o de la lletra cursiva, abreviacions, títols i subtítols, taules, figures, mètrica, termes i símbols estadístics, citacions a peu de pàgina i citacions al text, i el format que han de tenir els diferents tipus de referències a la llista de bibliografia. A l'estil de l'APA la crida de les referències apareix dins del text amb informació sobre l'autor o els autors i l'any de publicació, i les referències bibliogràfiques apareixen al final del text ordenades alfabèticament per nom d'autor, amb tres components:

- 1) Els cognoms i inicials dels autors, amb coma després del cognom i punt després de les inicials, separats entre si per comes.
- 2) L'any de publicació entre parèntesis.
- 3) El títol, la revista, el volum i les pàgines si es tracta d'un article de revista, i el títol, la ciutat de publicació i l'editorial en el cas de llibres.

De manera molt aplicada, el capítol següent del manual instrueix sobre com preparar el manuscrit amb un processador de textos i indica des del format que han de tenir les fonts, els marges, l'espaiat, la paginació o les sagnies, fins al nombre de còpies del manuscrit que cal preparar o el contingut de la carta que acompanya el manuscrit que s'envia per a publicació. En els capítols finals s'explica com preparar altres tipus de treballs científics que no són articles (tesis doctorals, presentacions orals o altres treballs) i es resumeix la política editorial de les publicacions de l'APA quant a selecció dels revisors, drets d'autor i aspectes ètics.

L'estil Harvard

L'anomenat estil Harvard especifica principalment el format de les referències bibliogràfiques. Es va desenvolupar als Estats Units a les dècades dels anys cinquanta i seixanta, especialment per aplicar-lo en el camp de les ciències naturals i la física, i posteriorment, en el de les ciències socials. En les revistes d'aquestes àrees és on podem trobar amb més freqüència referències amb l'estil d'Harvard, tot i que algunes revistes biomèdiques també el segueixen (18).

D'acord amb aquest estil, i de manera similar a l'estil APA, en el text se cita el nom d'un o més autors i l'any de publicació de la referència corresponent. Les referències es troben al final del document per ordre alfabètic.

Aquests són els avantatges principals dels estils APA i Harvard respecte de l'estil Vancouver, ja que, a diferència d'aquest últim, permeten, d'una banda, obtenir directament en el text informació sobre l'autor o els autors de la referència, que pot ésser familiar al lector, i l'actualitat de la citació, segons l'any de publicació, i d'altra banda, facilita la localització de referències específiques en trobar-se a la bibliografia del treball ordenades per ordre alfabètic, i no per ordre d'aparició en el text com és propi de l'estil Vancouver.

Es pot accedir a una guia de l'estil Harvard, amb exemples per a les diferents citacions, a www.library.uq.edu.au/training/citation/harvard.html (consultada el 24 de maig de 2006) i se'n poden identificar nombroses variacions, atès que no existeix una veritable estandardització com en el cas dels estils APA i Vancouver.

Conclusió

La majoria de revistes biomèdiques s'han adherit a les normes de publicació promogudes per l'ICMJE, que inclouen tant els aspectes formals de les referències bibliogràfiques com l'estructura del manuscrit (introducció, mètodes, resultats i discussió) i diferents aspectes relacionats amb la conducta ètica en l'escriptura i la publicació de textos científics. Existeixen guies específiques sobre com publicar els resultats d'estudis amb dissenys especials (per exemple la declaració CONSORT per a assaigs clínics o QUOROM per a metaanàlisis) que faciliten a editors, revisors i lectors una millor comprensió i avaluació crítica de la validesa dels estudis publicats.

Bibliografia

1. International Steering Committee of Medical Editors. Uniform requirements for manuscripts submitted to biomedical journals. *BMJ*. 1979;1:532-5.

2. García AM. Nueva versión de los "Requisitos uniformes para los manuscritos enviados a revistas biomédicas y de ciencias de la salud". *Gac Sanit.* 2004;18:163-5.
3. Comité Internacional de Editores de Revistas Médicas. Requisitos de uniformidad para manuscritos presentados para publicación en revistas biomédicas. *Med Clin (Barc).* 1997;109:756-63.
4. García AM, Fernández E. Escritura y publicación de artículos científicos. Barcelona: Signo; 2006.
5. Vilardell M, Rey-Joli C. Editorial. *Med Clin (Barc).* 2005;125(Supl 1):1-2.
6. Begg C, Cho M, Eastwood S, Horton R, Moher D, Olkin L, et al. Improving the quality of reporting of randomized controlled trials. The CONSORT statement. *JAMA.* 1996;276:637-9.
7. Moher D, Schulz KF, Altman, for the CONSORT Group. The CONSORT statement: revised recommendations for improving the quality of reports of parallel-group randomized trials. *JAMA.* 2001;285:1987-91.
8. Cobos-Carbó A. Ensayos clínicos aleatorizados (CONSORT). *Med Clin (Barc).* 2005;125(Supl 1):21-7.
9. Moher D, Cook DJ, Eastwood S, Olkin I, Rennie D, Stroup DF, et al. Improving the quality of reports of meta-analyses of randomised controlled trials: the QUOROM statement. *Lancet.* 1999;354:1896-900.
10. Urrutia G, Tort S, Bonfill X. Metaanálisis (QUOROM). *Med Clin (Barc).* 2005;125(Supl 1):32-7.
11. Fernández E. Estudios epidemiológicos (STROBE). *Med Clin (Barc).* 2005;125(Supl 1):43-8.
12. Bossuyt PMM, Reitsma JB, Bruns DE, Gatsonis CA, Glasziou PP, Irwig LM, et al, for the STARD Group. Towards complete and accurate reporting of studies of diagnostic accuracy: the STARD initiative. *Ann Intern Med.* 2003;138:4.
13. McShane LM, Altman DG, Samerbrei W, Taube SE, Gion M, Clark GM. Reporting recommendations for tumor MARKer prognostic studies (REMARK). *Nature Clin Pract Oncol.* 2005;2:416-22.
14. Altman DG, Bossuyt PMM. Estudios de precisión diagnóstica (STARD) y pronóstica (REMARK). *Med Clin (Barc).* 2005;125(Supl 1):49-55.
15. Fernández de Sanmamed MJ. Adecuación de las normas de publicación en revistas científicas a las investigaciones cualitativas. *Aten Primaria.* 2000;25:502-4.
16. Nebot M, García AM. La investigación cualitativa en *Gaceta Sanitaria*: bienvenida y mejor valorada. *Gac Sanit.* 2004;18:5-6.
17. American Psychological Association. *Publication Manual of the American Psychological Association.* 5a ed. Washington: APA; 2001.
18. Fernández E, García AM. Información bibliográfica: búsquedas, estilos y manejo de referencias. Barcelona: Signo; 2005.